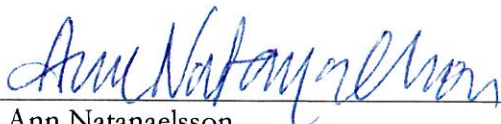

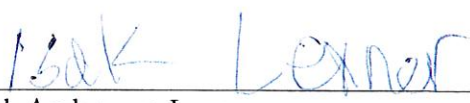

Bygg- och miljönämnden

Plats och tid	Strandliden, klassrum 1, kl 08:00
Beslutande	Margareta Nordling (C), ordförande Jan-Erik Westman (Afr), vice ordförande Roger Östlund (S), andra vice ordförande Annika Nilsson (S) Isak Andersson-Lexner (C)
Övriga deltagande	Göran Hansson Ann Natanaelsson Andreas Bergvall Thor-Leif Svärdby Patrik Larsson
Justeringens tid och plats	Onsdag 2020-05-14, Bygg- och miljökontoret
Paragrafer	§ 38 - § 45.
Sekreterare	 Ann Natanaelsson
Ordförande	 Margareta Nordling
Justerande	 Isak Andersson-Lexner
Bevis	Protokollet är justerat. Justeringen har tillkännagivits på kommunens digitala anslagstavla.
Datum då anslaget sätts upp	2020-05-20
Datum då anslaget tas ned	2020-06-18
Protokollets förvaringsplats	Bygg- och miljökontoret

Justerande	Utdragsbestyrkande		
			

BMN §

Dnr 2020.399

Policy miljö- och hälsoskydd för förskolor, skolor och fritidshem i Ragunda kommun.

BESLUT

Bygg- och miljönämnden beslutar enligt förslag till beslut.

Förslag till beslut

Bygg- och miljönämnden antar förslaget som sitt och sänder det till kommunfullmäktige för att fastställa policyn som Ragunda kommuns policy.

Sammanfattning av ärendet

Policy för tillsyn av förskolor, skolor och fritidshem i Ragunda kommun, är ett policydokument som ska ge kommunen ett stöd och en helhet för miljö och hälsoskyddsarbetet i Ragunda.

Ärende

Under 2013 tog bygg- och miljökontoret fram ett dokument, "miljö- och hälsoskydd vid förskolor, skolor och fritidshem". Detta har under åren föräldrats då myndigheter råd och anvisningar ändrats och hänvisningar är felaktiga. I samband med revideringen har det framförts att dokumentet bör ges formen av en policy, vilket ger mer styrka och tyngd för oss att gemensamt arbeta för. I januari 2020 skickades policyn ut på remiss, inga synpunkter eller yttranden har inkommit.

Bilaga 5

Policyförslaget

Miljö- och hälsoskydd vid skolor, förskolor och fritidshem i Ragunda kommun.

Exp 2020-0526

Justerande	Utdragsbestyrkande
MW	Kommunfullmäktige Bilaga 5

Bilaga 5

Miljö- och hälsoskydd vid skolor, förskolor och fritidshem i Ragunda kommun

Innehållsförteckning

INLEDNING	3
ANMÄLAN.....	4
EGENKONTROLL	4
ANSVARSFÖRDELNING	4
DOKUMENTATION	4
HANTERING AV KLAGOMÅL.....	4
LOKALISERING.....	5
Lokalyta	5
Toaletter	5
Ventilation.....	5
Vila	6
Temperatur	6
Fukt.....	6
Vattentemperatur	6
Dagsljus och fönster.....	7
Ljud	7
Strålsäkerhet	8
Ultraviolettt strålning.....	8
Radon.....	8
Laserpekare	8
Nationella miljömål, Strålsäker miljö	8
Livsmedelshantering.....	9
Dricksvatten	9
Allergi.....	9
Smittskydd och hygien.....	10
Rökning.....	10
Städning	10
Avfallshantering.....	11
Kemikaliehantering	11
Produktvalsprincipen.....	11
Giftfri vardag.....	12
LITTERATURTIPS.....	14

INLEDNING

Om man bedriver skola, förskola och fritidshem så utövar man en verksamhet som är anmälningsskyldig enligt miljöbalken. Ansvarig verksamhetsutövare är oftast rektorn. Genom kunskap om verksamheten och genom egenkontroll ska verksamhetsutövaren se till att olägenhet för människors hälsa inte uppstår.

Tidigare fanns ett allmänt råd från Socialstyrelsen "Lokaler och miljö i förskola och fritidshem, SOSFS 1989:7". Där fanns detaljerade regler kring lokalernas storlek och utformning.

Dessa upphävdes när skolbarnomsorgen utgick ur socialtjänstlagen 1998 och skolverket tog över.

Skolverkets regler på området är fokuserade på den pedagogiska verksamheten. Barnens behov har inte förändrats, men det är nu verksamhetsutövaren som ansvarar för att lokalerna är lämpliga för ändamålet. Som vägledning kan detta allmänna råd från socialstyrelsen fortfarande tillämpas trots att det saknar formell status. Vill man läsa det i sin helhet kan man kontakta bygg- och miljökontoret.

När det gäller skolor ansvarar Ragunda kommuns bygg- och miljönämnd för tillsynen enligt miljöbalken och livsmedelslagstiftningen. Kommunens bygg- och miljökontor genomför tillsynen. Detta dokument är framtaget för att sammanställa punkter som tillsynsmyndigheten anser är av vikt främst utifrån bland annat miljöbalken.

Det finns ett antal lagar och föreskrifter som ligger till grund för denna tillsyn. De mest centrala är följande:

- © Miljöbalken (SFS 1998:808)
- © Förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (SFS 1998:899)
- © Förordningen om verksamhetsutövares egenkontroll (SFS 1998:901)
- © Egenkontroll (SOS meddelandeblad juni 2006)
- © Miljöbalken - anmälningsskyldiga lokaler (SOS meddelandeblad nr 15/99)
- © Strålsäkerhetsmyndighetens föreskrifter om radon på arbetsplatser (SSMFS 2018:10)
- © Folkhälsomyndighetens allmänna råd om ventilation (FoHMFS 2014:18)
- © Folkhälsomyndighetens allmänna råd om fukt och mikroorganismer (Fo HMFS 2014:14)
- © Folkhälsomyndighetens allmänna råd om Städning i skolor, förskolor och fritidshem och öppen fritidsverksamhet (FoHMFS 2014:19)
- © Folkhälsomyndighetens allmänna råd om höga ljudnivåer (FoHMFS 2014:15)
- © Folkhälsomyndighetens allmänna råd om buller inomhus (FoHMFS 2014:13)
- © Naturvårdsverkets Avfallsförordningen (SFS 2011:92)
- © Lag (2018:2088) om tobak och liknande produkter

ANMÄLAN

Innan nya lokaler för barnomsorg och skola tas i bruk ska de enligt 38 § Förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (SFS 1998:889) anmälas till bygg- och miljökontoret som lämnar råd och yttrar sig över lokalens lämplighet. När man genomför betydande förändringar av verksamheten och/eller lokalen bör kontoret också informeras.

EGENKONTROLL

Enligt miljöbalken ska alla skolor, förskolor, fritidshem och liknande verksamheter fortlöpande planera och kontrollera sin verksamhet. Detta utgör verksamhetens egenkontroll.

Egenkontroll kan beskrivas som verksamhetsutövarens eget system för

att förebygga eller åtgärda eventuell negativ påverkan på miljö och hälsa. Men det är också ett sätt för att se till att verksamheten bedrivs enligt de lagkrav som finns. En verksamhetsutövare ska därför på eget initiativ åtgärda brister i förebyggande syfte. I ansvaret ingår en skyldighet att skaffa sig den kunskap som behövs. (Förordningen om verksamhetsutövares egenkontroll, SFS 1998:901, samt SOS meddelandeblad juni 2006).

Verksamhetsutövarna är skyldiga att bedriva egenkontroll utan någon uppmaning från myndigheterna. Tillsynsmyndigheten är skyldig att bedriva tillsyn. En viktig del av myndighetens tillsyn innebär att kontrollera hur verksamhetsutövarens egenkontroll är utformad och om den fungerar.

En väl fungerande egenkontroll ger bra förutsättningar för att fel på utrustning, olämplig inredning, felaktiga rutiner, t.ex. för städning, eller andra brister upptäcks innan de orsakar besvär, hälsoproblem eller miljöpåverkan. Egenkontrollen är också ett verktyg för att se till att verksamheten lever upp till miljöbalkens grundläggande krav och hänsyn till hälsa och miljö.

ANSVARSPÖRDELNING

En viktig uppgift i egenkontrollen är att klargöra ansvarsfördelningen. Detta gäller både inom verksamheten (vilken person som är ansvarig för vad) och mellan verksamheten och yttre aktörer. En tydlig och bra kommunikation mellan verksamheterna och fastighetsägarna är ofta helt avgörande.

DOKUMENTATION

Arbetet med egenkontrollen ska dokumenteras eftersom det då blir lättare för personalen att utföra kontrollen samtidigt som det blir lättare att följa upp resultat och hitta brister i rutiner samt vem som ansvarar för dessa.

HANTERING AV KLAGOMÅL

Det är viktigt att ha ett strukturerat sätt att följa upp klagomål som eventuellt kan komma. Detta bör ingå som en del av egenkontrollen.

W IL

LOKALISERING

Skolor och förskolor bör lokaliseras så att de inte belastas av magnetfält, luft- och markföroreningar samt buller. Det ska finnas säkra hämtnings- och lämningsplatser för både föräldrar och skolskjutsar.

I tätorter bör trafikmiljön planeras så att man underlättar för skolbarnen att på ett säkert sätt själva ta sig till och från skolan, exempelvis genom gång- och cykelbanor som hålls användbara året runt, dvs. plogas och sandas på vintern.

Biltrafik och parkeringsplatser bör placeras väl skilt från skolgården, även trafik till skolan (matleveranser etc) bör hållas skilt från barnens ytor.

Det är viktigt att skolgårdar är utformade så att de lockar till utevistelse. Att vara utomhus är en av de viktigaste hälsofrämjande åtgärderna för de allra flesta!

Utomhusmiljön bör förses med riklig växtlighet och lekanordningar. Tomten bör ha ett soligt och vindskyddat läge men för både skolor och förskolor gäller att det även ska finnas skuggade lekområden för att barnen ska kunna undvika skadlig UV-strålning vid starkt solsken.

Boverket kunskapsbank, "Friytor för lek och utevistelse", anger den totala ytan för lek bör överstiga 3 000 m² med en yta av 40 m²/barn som ett riktvärde för dimensionering av lekytor utomhus för förskolor och fritidshem. 30 m²/barn gäller för barn i grundskolan.

Lokalyta

I förskolan rekommenderas en yta på cirka 7,5-9,5 m²/barn där barnen vistas, denna rekommendation grundar sig på Socialstyrelsens råd från 1989. Personalutrymmen, kontor, städutrymmen och tekniska utrymmen såsom fläktrum och soprum ingår inte.

I klassrum rekommenderas en yta på minst 65 m² till 30 elever.

Toaletter

Det bör finnas minst en toalett per 15 barn och personaltoalett i enlighet för arbetsplatsens utformning (AFS 2000:42). På förskolor bör det dessutom finnas särskild skötplats för blöjbyte. För handhygienens skull bör det alltid finnas flytande tvål, engångshanddukar och flaska med handsprit, vill man dessutom ha textilhanddukar bör det finnas en handduk per barn, väl åtskilda. Används textilhanddukar ska tvättrutiner upprättas.

Ventilation

Luften i en lokal förorenas kontinuerligt av människor, byggmaterial, inredning m.m. Dålig ventilation kan ge upphov till bland annat allergiska besvär, trötthet, klåda och allmänna irritationer i ögon och luftvägar. Enligt FoHMFS 2014:18 ska det finnas tilluftsflöde på minst 7 l/s och person samt ett tillägg på minst 0,35 l/s per m² golvarea med hänsyn till föroreningar från andra än människor. Detta uppnås lämpligen av en fläktstyrd till- och frånluftsanläggning med energiåtervinning. Återföring av förbrukad luft är ej att rekommendera.

Rekommendationen är att öka tilluftsflödet till cirka 10 l/s och person. Det är bra om man kan variera ventilationsflödet. Det ska dygnet runt finnas en grundventilation, dvs ventilationen ska ej slås av under någon del av dygnet. Viktigt är att anläggningen utformas så att vistelsezonen ventileras väl utan att drag uppstår.

Friskluftsintag till byggnaden ska placeras så att olägenheter från bilavgaser och avluftsdon inte uppstår. Tilluftsfilter med tillräcklig stoftavskiljningsgrad ska installeras i anläggningen, dessa ska bytas enligt tillverkarens anvisningar eller vid behov. Ventilationskanalerna ska utformas så att de medger godtagbar och regelbunden rensning.

W IL

Genom att mäta halten koldioxid kan man få ett mått på hur bra ventilationen fungerar. I väl ventilerade lokaler överstiger koldioxidhalten sällan 600-700 ppm. Utomhus ligger koldioxidhalten på cirka 300-400 ppm. Koldioxidhalten bör inte överstiga 1 000 ppm.

Oavsett vilket ventilationssystem som finns är det viktigt att vädra regelbundet, speciellt före och efter större samlingar. Vid vädring är det bäst att vädra kort men effektivt, korsdrag eller med fler fönster öppna samtidigt. Längre vädring än fem minuter bidrar mest till att kyla ner rummet. Öppningsbara fönster bör därför finnas.

Obligatorisk ventilationskontroll (OVK) innebär att fastighetsägaren är skyldig att regelbundet kontrollera ventilationssystemet samt drift- och underhållsrutiner med hjälp av en behörig besiktningsman. Ventilationssystem för förskolor och fritidshem ska kontrolleras vartannat år. OVK är dock ingen garanti för att ventilationen är tillräcklig i förhållande till det antal personer som normalt vistas i lokalen. Uppgift om utförd kontroll skall av byggnadens ägare anslå besiktningsintyget på en väl synlig plats i byggnaden. (Plan- och byggförordningen 2011:338 kap 5 §4)

Fastighetsägaren kan lämna uppgifter på hur många personer lokalens ventilation är dimensionerad för. Varje klassrum och liknande utrymme bör ha ett anslag där det framgår hur många personer som ventilationen i rummet är dimensionerad för. Detta underlättar för verksamheterna att planera lokalutnyttjandet.

Vila

På förskolor bör det finnas utrymme för barnens vila. Vilan är en viktig och daglig verksamhet som ska planeras in redan från början i lokalen. Om man väljer att låta barnen sova i vagnar ute ska det finnas regn- och vindskydd. Det bör dessutom finnas utrymme att förvara vagnarna torrt. Det måste finnas möjlighet för personalen att ha uppsikt ut över barnen från utrymme där de vistas med de barnen som inte sover. Om barnen sover ute bör man beakta den begränsning det innebär för övrig verksamhet ute, det kan innebära att man behöver större ytor utomhus. Om man väljer att låta barnen sova inne bör det finnas ett lämpligt utrymme för det.

Temperatur

Lufttemperaturen är en viktig faktor för ett bra inomhusklimat. Den bör vara mellan 20 och 23 grader. Golvtemperaturen ska vara minst 16°C i undervisningslokaler.

I förskolor och fritidshem bör golvtemperaturen vara minst 18° C. Skillnaden i temperaturen vid 0,1 respektive 1,1 meter över golvet ska vara mindre än 3 grader.

Temperaturen på tilluften i ventilationssystem med mekanisk tilluft är betydelsefull för ventilationens effektivitet. Den bör vara 2 till 3 grader kallare än rumsluften. Rum som är utsatta för solinstrålning ska förses med solavskärmning. Skillnaden mellan fönster och motsatt vägg får ej vara över 10°C. (FoHMFS 2014:17)

Fukt

Det finns en stark koppling mellan fuktskador i byggnader och hälsoproblem. Fukt kan orsaka tillväxt av mögel och bakterier som avger kemiska ämnen. Kemiska ämnen kan också frigöras från material vilket i sin tur kan ge upphov till hälsoproblem. Tecken som påvisar fuktskada kan vara synliga fuktskador, missfärgning, avvikande lukt, bubblor i matta och kondens på fönster.

Misstanke om fuktskada ska alltid utredas (FoHMFS 2014:14).

Vattentemperatur

Varmvattentemperaturen i tappställen och ledningar ska ha rätt temperatur och ledningarna ska vara utformade på korrekt sätt för att minimera risken för tillväxt av bakterier (t.ex.

M/L

legionellabakterier). Vattnet i varmvattenberedare (om sådan används) bör ständigt hålla en temperatur på minst 60 grader. Temperaturen på varmvattnet vid tappställen bör normalt hålla minst 50 grader.

Vid tappställen som små barn själva använder får varmvattnet vara max 38 grader p.g.a. skållningsrisken. I dessa fall är det viktigt att ledningar och bländare är utformade på ett korrekt sätt.

För vidare information finns en broschyr från Boverket "Har du legionella i dina vattenledningar" samt SOS meddelandeblad nr 13/1993.

Har lokalen egen vattenbrunn gäller dricksvattenkungörelsen (SLVFS 2017:2). Där finns specificerade krav på kvalitet och provtagning.

Dagsljus och fönster

Det är viktigt med ordentligt med dagsljus. Förenklat kan sägas att fönsterytan bör vara minst 10 % av golvytan (enligt tidigare svensk byggnorm). Fönster bör utformas så att det blir möjligt för barnen att få utblick samt så att vädring underlättas.

Ljud

Buller orsakar än mängd problem, bla:

- Tillfälliga och permanenta hörselnedsättningar samt tinnitus.
- Försämrar möjligheten till samtal och försvårar språkinläring
- Röstproblem på grund av att man är tvungen att höja rösten
- Ökad olycksrisk eftersom larm och varningar hörs sämre
- Försämrar prestations- och koncentrationsförmåga
- Fysiska stressymtom, exempelvis hög puls och ökad andningsfrekvens.

Medel ljudnivån (ekvivalent) inomhus från ventilationsanläggning, liksom från andra fasta installationer i byggnaden ska enligt reglerna inte överstiga 30 dBA (vid nyinstallationer bör man dock eftersträva 25dBA).

Den maximala ljudnivån från fasta installationer ska inte överstiga 45 dBA. När hörbara tonkomponenter förekommer ska medelljudnivån högst vara 25 dBA. Vid förekomst av lågfrekvent buller, t ex från ventilationsanläggning, får de rekommenderade ekvivalenta ljudnivåvärden för respektive tersband inte överskridas (FoHMF 2014:13).

I arbetsmiljöverkets regler om buller (AFS 2005:16) sägs bland annat följande:

Lokaler för barn, äldre och hörselskadade där krav ställs på god taluppfattbarhet kan efterklangstider understigande 0,5 s behövas.

Lokaler där barn kan vara högljudda när de leker bör anpassas efter detta. Ljuddämpande tak, tassar under stolsben, bord med ljuddämpad yta samt möjlighet att med dimmer kunna dämpa belysningen är några exempel på åtgärder. Det är viktigt att man beaktar ljud och buller även vid möblering och planering av verksamhetens dagliga rutiner.

Tips om planering kan man få i "Bullret bort" en idéskrift från Socialstyrelsen m.fl. myndigheter.

Det finns pedagogiska mätinstrument som visuellt visar när ljudnivån från verksamheten går över önskvärda nivåer, t ex "ljudörat". Ljudörat kan vara ett skolpedagogiskt bra hjälpmedel att använda vid bullerproblematik.

MW IL

Anordnas disco eller liknade för barn får maximala ljudnivån inte överstiga 110 dBA (FoHMFS 2014:15). Utomhus vid skolor och förskolor är Naturvårdsverkets riktvärde för buller 55 dBA i ekvivalent ljudnivå.

Strålsäkerhet

Strålsäkerhetsmyndigheten har på senaste åren övertagit all tillsyn från Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten. Det är de som skriver råd och föreskrifter vad gäller strålning. Strålning kan vara svåridentifierade för skolor, men kan i huvudsak indelas i olika undergrupper, ultraviolett strålning, radon samt laserpekare.

Ultraviolett strålning

UV-strålning ligger på en våglängdsområde 290-400 nm. På dagen under högsommaren på Kanarieöarna vid havet ger en exponering runt 280 J/m² under en timme. För Sverige ligger motsvarande värde som högst på 100 J/m² vid sommarsolståndet och 60° nordlig bredd under en timme mitt på dagen. Exponeringstiden som krävs för framkalla skönjbar hudrodnad på icke solbränd hud är uträknat till 30 min vid sommarsol. (SMSS 2008:48).

Det kan därmed vara viktigt att skugga med tak eller träd finns på lekplatserna och skolområdet.

Radon

Radongashalten skall av den som har rådighet över fastigheten regelbundet kontrolleras i lokaler för skola och barnomsorg. Lämpligen efter varje ombyggnad av betydelse samt i annat fall vart 5:e år. Årsmedelvärdet för radongashalten får ej överstiga 200 Bq/m³ och extern exponering av gammastrålning från byggnadsmaterial för inte överstiga 1 millisievert årlig dos per person. (strålskyddsförordningen 2018:506)

Laserpekare

Det krävs tillstånd att föra laserpekare till Sverige samt att tillverka, förvärva, inneha, använda, överlåta eller upplåta starka laserpekare. (Strålskyddsförordningen 2018:506)

Nationella miljömål, Strålsäker miljö

Några regionala miljömål för säker strålnivå finns inte upprättade. I de nationella målen kan däremot utläsas:

I människans naturliga miljö har det alltid funnits strålning. Strålningen kommer från rymden, från solen och från naturligt radioaktiva ämnen i marken och i vår egen kropp. Vi har utvecklat metoder för att skapa och dra nytta av strålningens egenskaper inom forskning, sjukvård och industri, till exempel genom att använda röntgenteknik och genom att använda uran i kärnkraftsreaktorer. Strålning kan även förekomma i form av elektromagnetiska fält, exempelvis som radiovågor från mobiltelefoner och magnetfält från kraftledningar.

Strålning kan vara till nytta, men den kan också vara skadlig. För att de skadliga effekterna av strålning på människa och miljö ska vara så små som möjligt ska all verksamhet med strålning vara berättigad. Det betyder att strålningen måste göra mer nytta än skada, och att stråldoserna ska begränsas så långt som det är möjligt och rimligt.

MW / C

Livsmedelshantering

En ny livsmedelslagstiftning trädde ikraft 2006. Den innebär att alla skolor och förskolor som serverar mat måste vara registrerade enligt livsmedelslagen.

Syftet med att livsmedelsanläggningar ska registreras är att kontrollmyndigheten ska få kännedom om vilken typ av verksamhet en livsmedelsföretagare bedriver i en viss anläggning och var anläggningen är belägen, så att myndigheten kan utföra offentlig kontroll.

Vid det första kontrollbesöket av en registrerad anläggning bör kontrollmyndigheten fastställa, tillsammans med företagaren, samt dokumentera vilka lokaler och utrymmen som anläggningen innefattar. Det är särskilt viktigt i de fall anläggningen angränsar till andra anläggningar eller till privatbostäder.

En registrering kan inte återkallas som en följd av att myndigheten vid offentlig kontroll konstaterat bristande efterlevnad av lagstiftningen. Om livsmedelslagstiftningen inte följs vid en registrerad anläggning kan ett förbud mot att släppa ut livsmedel på marknaden eller beslut om tillfällig stängning istället användas som en administrativ sanktion.

Dricksvatten

Det är dricksvattenproducenten som är ansvarig för att dricksvattnet i kranen har god kvalitet och är säkert att dricka, det vill säga uppfyller kraven i Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten. Dricksvattenföreskrifterna reglerar hanteringen av dricksvatten från att råvattnet pumpas in i vattenverket. I föreskrifterna finns bland annat krav på dricksvattenberedningen och hur distributionsanläggningen ska underhållas och skötas samt kvalitetskrav i form av gränsvärden för det dricksvatten som lämnar vattenverket (utgående dricksvatten) och som senare tappas ur kranen hos konsumenterna.

Varje dricksvattenproducent har information om den egna dricksvattenproduktionen och dricksvattenkvaliteten.

Livsmedelsverkets risk och faroanalys poängterar skolor och förskolor som en riskgrupp med följande text. VA-huvudmannen bör vara väl medveten om abonnenter med särskilda behov vad gäller tillgång till vatten av viss kvalitet och mängd samt nödvattenbehov. Dessa abonnenter kännetecknas av att störningar i vattenleverans eller vattenkvalitet ger allvarligare konsekvenser än för andra abonnenter. VA-huvudmannen bör upprätta ett system för registrering av sårbara abonnenter, så att dessa kan prioriteras. VA-huvudmannens ansvar är att påpeka sårbarheten, medan abonnenten själv bör överväga åtgärder.

Mer finns att läsa i Livsmedelsverket föreskrift SLVFS 2001:30 med ändringar i LIVSFS 2017:2

Allergi

Antalet allergier har ökat kraftigt och speciellt barnen är drabbade. Det finns studier som visar att drygt en fjärdedel av barnen har någon form av pågående allergisjukdom (astma, allergisnuva, eksem, födoämnesallergier eller andra reaktioner vid allergenexponering).

Det finns alltså allergiska barn på alla skolor och förskolor!

Detta innebär att det ställs höga krav på vår inomhusmiljö eftersom allergiker kan behöva extra bra städning och extra god ventilation.

Det är viktigt att tänka på städbarheten av stoppade möbler och mjuka mattor. Det är angeläget att alltid ta reda på vilka allergier som barn och personal har. Vissa allergiker är så känsliga att speciella åtgärder krävs, det kan handla om att tillsammans införa rutiner kring kläder och dofter.

MW LL

Smittskydd och hygien

Det är viktigt att det finns fasta rutiner för handtvätt och personlig hygien för både barn och personal. Hygienrutiner ska t.ex. finnas för blöjbyten, toalettbesök och måltider. Det bör också finnas rutiner för hur man gör vid infektionssjukdomar och hur leksaker och annat material desinficeras. För mer information se skolverket och smittskyddsinstitutet.

www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/systematiskt-kvalitetsarbete/sakerhet-och-krisberedskap-i-skola-och-forskola

www.smittskyddsinstitutet.se

Rökning

Rökning enligt Lag (2018:2088) om tobak och liknande produkter får inte förekomma i lokaler avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn eller ungdom samt på skolgårdar och på motsvarande områden utomhus vid förskolor och fritidshem. Detsamma gäller på färdmedel för kollektivtrafik och områden utomhus som är avsedda för kollektivtrafik. Det gäller även rökförbud på inhägnade platser avsedda för idrottsutövning, och för allmänna lekplatser.

Rökförbudet gäller även då ingen verksamhet för barn förekommer, t.ex. på kvällar och lov.

Cigarettrok finns kvar i utandningsluften efter rökning och sprids dessutom via kläderna. Det kan därför vara olämpligt för allergiska och astmatiska barn att personalen röker.

Lagen styr även e-cigarettor och örtprodukter avsedda för rökning.

Städning

En god städning är viktig för alla och särskilt för att förebygga besvär hos allergiska barn. Många goda råd finns i FoHMFS 2014:19.

Med torra städmetoder, där elektrostatiskt laddade eller fuktiga dukar och moppar används, virvlas mindre damm upp. Våta metoder, t.ex. svabbning, bör endast användas på hårt smutsade ytor eftersom de kan ge upphov till mögel och dålig lukt från golvmaterial som är känsliga för vatten. Våta metoder kräver också att vatten byts ofta för att resultatet ska bli bra.

På verksamheter där man tar av sig skorna innan man går in, är damm ett större problem än hård smuts. Det är alltså bättre att avlägsna damm från golvet varje dag än att våttorka varannan dag. När dammsugare används bör den ha ett effektivt filter (mikro, hepa, S-klass, kol eller ulpa). Det är också lämpligt att vädra i samband med dammsugning.

Verksamheten skall bedriva egenkontroll. Enlig 26 kap 19§ framgår att verksamhetsutövaren fortlöpande ska planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga att olägenheter för människors hälsa uppstår.

Ett städprogram bör upprättas där det framgår vem som städar, var, vad och hur ofta.

Ibland kan det vara lämpligt att ett schema finns anslagen för respektive utrymme där åtgärder kan kvitteras med namn och datum. I städprogrammet ska även storstädning och rengöring av textilier, möbler och leksaker ingå. Rum där barn vistas stadigvarande samt hygienutrymmen bör städas dagligen. Högt belägna horisontella ytor, ventilationsdon, lampor m.m. ska städas i den omfattning som behövs för att undvika att damm samlas. Stoppade möbler bör dammsugas varje vecka och textila mattor varje dag. Gardiner, draperier, textila leksaker, utklädningskläder, madrasser och kuddar bör tvättas ett par gånger per termin. Det bör även framgå om utrymmena används efter normal skoltid.

Viktiga faktorer för en bra städning:

NW/L

- Städpersonalen bör självklart vara kunnig och göra ett bra jobb enligt den överenskommelse som finns.
- Städpersonal bör delta i planeringen av lokalernas inredning.
- Bra utformade entréer som stoppar smuts utifrån.
- Skapa en lättstädd miljö i verksamheten.
- Att underlätta för den som städar genom att plocka och ställa undan är en självklarhet.
- Material, leksaker, madrasser och dylikt förvaras bäst i skåp, då minskar behovet av dammtorkning och sakerna blir inte lika lätt nedsmutsade.
- Även rummets möblering påverkar städningen. En lättstädd möblering får man framför allt genom att välja möbler som står intill väggar och/eller har ben som gör det lätt att komma åt med städredskap.
- Vid inköp av stoppade möbler och textila mattor ska man beakta den extra städning detta kommer att medföra.

Avfallshantering

Soputrymmen för hushållssopor och återvinningsmaterial ska vara dimensionerade för den sopmängd som verksamheten medför.

Avfall ska sorteras och avlämnas enligt vad som anges i Renhållningsordningen för Ragunda kommun.

Hantering av så kallat farligt avfall omfattas av särskilda regler. Enligt dessa ska den som bedriver verksamhet där farligt avfall uppkommer föra journal. Man har även en skyldighet att kontrollera att den som transporterar bort det farliga avfallet har tillstånd för detta liksom den som tar emot avfallet. Vill man själv transportera det farliga avfallet måste man anmäla det till länsstyrelsen. Exempel på farligt avfall är fotokemikalier, lysrör och vissa batterier. (Avfallsförordningen SFS 2011:927)

Kemikaliehantering

En förteckning över vilka kemiska produkter som används i verksamheten ska ingå i egenkontrollen. Enligt kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:2) ska kemikalier som maskindiskmedel, fixervätska för teckningar, målarfärger etc. förvaras inlåsta och avskilda från livsmedel. Hälso- eller miljöfarliga kemiska produkter ska vara tydligt märkta med bl.a. skyddsanvisning, innehållsuppgift och doseringsanvisning. Användningen av kemiska produkter som utgör en risk för hälsan eller miljön bör minimeras. Sådana kemiska produkter som har ett mindre farligt alternativ bör bytas ut.

Produktvalsprincipen

I miljöbalken 2 kap 4 § finns styrning av produktval. Där står det, alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall undvika att använda eller sälja sådana kemiska produkter eller biotekniska organismer som kan befaras medföra risker för människors hälsa eller miljön, om de kan ersättas med sådana produkter eller organismer som kan antas vara mindre farliga. Motsvarande krav gäller i fråga om varor som innehåller eller har behandlats med en kemisk produkt eller bioteknisk organism.

Enligt kunskapskravet i 2 kap. 2 § miljöbalken är verksamhetsutövaren skyldig att skaffa sig den kunskap som behövs för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet. Det innebär att verksamhetsutövaren ska ha kunskap om de farliga egenskaper som de kemikalier

MW IL

som används i verksamheten har, men även om vilken risk användningen medför. Verksamhetsutövaren ansvarar för att skaffa sig den kunskap som behövs om tillgängliga alternativ till de kemikalier som används i verksamheten. Detta är en förutsättning för att kunna tillämpa produktvalsprincipen.

Med ovanstående text tolkas att det är verksamhetsutövarens ansvar att välja produkter som inte är skadliga för hälsa och miljö. Vid inköp till skola och barnomsorg bör detta beaktas och de skadliga produkter som finns i verksamheten fasas ut.

Giftfri vardag

Giftfri vardag, eller som tidigare benämnts giftfri skola och förskola, är ett arbete som Ragunda arbetet med sedan starten 2011. Arbetet giftfri skola och förskola är inte ett avstannat arbete utan pågår med ständiga uppdateringar och med nya råd och rön. Sedan 2015 har fokus i arbete lyfts från förskola och skola till ett ökat arbete med kemikalier i vardagen.

Kemikalieinspektionen menar att det är viktigt att handlingsplanen för en giftfri vardag för åren 2015–2020 bidrar till att på förskolor och skolor öka elevernas kunskap om hållbar konsumtion. Stiftelsen Håll Sverige Rent har i många år arbetat med ett stort nätverk av förskolor och skolor. Kemi kommer i samarbete med Håll Sverige Rent att arbeta för att giftfri vardag ska omfattas av stiftelsens system för ”grön flagg” och bli en integrerad del av skolans och förskolors pedagogiska verksamhet.

Kemikalieinspektionen skriver i sin rapport 5/14 följande:

Kemikalieinspektionen anser att det är särskilt viktigt att skydda barns och ungdomars hälsa från att skadas av farliga kemiska ämnen. I detta ingår också att skydda människans fortplantning, till exempel att ämnena inte ska skada våra möjligheter att få barn. Åtgärder som gör att barn och ungdomar skyddas innebär ofta att också vuxna skyddas från kemiska risker i vardagen.

Barn äter, dricker och andas mer än vuxna i förhållande till sin kroppsvikt. Vissa kemiska ämnen binds till damm. De mindre barnen utforskar världen krypande, de suger och tuggar på saker för att uppleva dem. Många leksaker och andra varor kan då avge små mängder av kemikalier. Allt detta gör att barn i förhållande till sin vikt riskerar att få i sig högre halter av många farliga kemiska ämnen än vad vuxna får.

En rad hormonella system samspelar för att säkra att barnet utvecklas normalt. Samspelet är komplext. Särskilt känslig för störningar är foster och små barn på grund av den snabba utvecklingen av olika organsystem. Utvecklingen fortsätter dock fram till och under hela puberteten, den period då barnet utvecklas till vuxen. De olika förlopp som styr utvecklingen från befruktningen av ägget till vuxen ålder kan störas av främmande kemiska ämnen.

FN publicerade år 2013 en rapport framtagen av internationella experter om riskerna med hormonstörande ämnen. Rapporten uttrycker oro för att det finns alltmer som talar för att hormonstörande ämnen i vår miljö kan skada både fostret och det växande barnet. Skadorna kan vara oåterkalleliga och visa sig först senare i livet. Som grund för oron pekade experterna särskilt på den ökande förekomsten av hormonrelaterade sjukdomar och störningar hos människan, bevis för att hormonstörande ämnen allvarligt har skadat fortplantningen hos vissa vilda djurarter samt att hormonstörande ämnen orsakar hormonrelaterade sjukdomar och störningar i djurförsök. Det har i epidemiologiska undersökningar även rapporterats statistiska samband mellan exponering för vissa hormonstörande ämnen och några av de stora folksjukdomarna, som till exempel diabetes. Det råder dock vetenskaplig osäkerhet om ämnena bidrar till uppkomsten av dessa sjukdomar och i så fall i vilken omfattning.

MW 11

Allergi är västvärldens största folksjukdom. Astma och allergi debuterar ofta tidigt i livet och kan bli livslånga handikapp. Pollen, pälsdjur, kvalster, födoämnen och många kemikalier är exempel på allergener. Det är vanligt att konsumenter drabbas av allergiska besvär från allergiframkallande ämnen i kemiska produkter och varor som exempelvis kläder. Allergiframkallande ämnen finns i många konsumenttillgängliga kemiska produkter som färger, limmer, tvättmedel och rengöringsmedel. Det är viktigt att samhället i ökad utsträckning bidrar till att människor i mindre grad utsätts för ämnen som gör att fler blir allergiska eller att redan allergiska drabbas av besvär.

Här finns en del av arbetet med giftfria lokaler publicerade.

www.hsr.se/det-har-gor-vi/skola-forskola/kemikaliesmart-skola-och-forskola/kemikaliesmart-forskola

LITTERATURTIPS

En mängd regelhänvisningar har gjorts under ovanstående sakområden. Förutom dessa kan man på de statliga myndigheternas hemsida ofta hitta bra informationsmaterial.

Arbetsmiljöverket - www.av.se

Arbetslivsinstitutet - www.arbetslivsinstitutet.se

Boverket - www.boverket.se

Strålskyddsinstitutet - www.ssi.se

Socialstyrelsen - www.socialstyrelsen.se

Naturvårdsverket - www.naturvardsverket.se

Livsmedelsverket - www.slv.se

Risk och sårbarhetsanalys för dricksvatten, Livsmedelsverket 2007

Statens folkhälsoinstitut - www.fhi.se

Eftersom nytt materiel hela tiden kommer ut är följande bara ett axplock; Bullret bort, Socialstyrelsen mfl

Hörselhälsa - ett studiematerial för grundskolan, Arbetslivsinstitutet Buller, AFS 2005:16, Arbetsmiljöverket Miljöhälsorapport 2005, Socialstyrelsen

Att se, höra och andas i skolan, Arbetarskyddsstyrelsen och Boverket

Vägledning om produktvalsprincipen.- www.naturvardsverket.se

Kemikalieinspektionen. - www.kemi.se

MW 16